

УДК 327.8.001[470]

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.21>

Сіновець П. А.

к. політ. н., доцент,

кафедра міжнародних відносин,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар 24/26, к. 32, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: polina.sinovets@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5521-7982>

Максименко І. В.

к. політ. н., доцент,

кафедра міжнародних відносин,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар 24/26, к. 32, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: maksymenko.irynd@onu.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1331-5485>

РОСІЙСЬКА ЯДЕРНА ДИПЛОМАТІЯ У ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ: ВИПРОБУВАННЯ ПРАКТИКОЮ

Рано-вранці 24 лютого 2022 року жорстокий напад Росії на Україну супроводжувався публічним телевізійним виступом президента В. Путіна, який рішуче застеріг Захід від втручання у «спеціальну воєнну операцію» Росії проти України. Чіткий натяк на можливість застосування ядерної зброї визначив усю військову кампанію Москви проти України. Відтоді «ядерний козир» з'являвся в російській офіційній та медійній риториці майже щомісяця, пропонуючи нову «червону лінію», яку Москва проводила для Заходу. Все, від нещодавно анексованих територій до поставок зброї Україні, оголошувалося Москвою як *casus belli* та навіть як можливість ядерної війни. Однак перший рік війни Росії проти України показав чіткі обмеження російської стратегії ядерного стримування. Багато спершу намальованих російських «червоних ліній» виявилися хибними, а їх поступове зміщення Заходом та Україною не спричинило подальшої ескалації. Навпаки, помноження ядерних сигналів призвело до зменшення довіри та, зрештою, до зниження граничної корисності російських ядерних загроз. Загалом, можна спостерігати поступове виснаження ядерної могутності як одну з рис, закладених у російську стратегію стримування. Останнє, своєю чергою, накладає певні обмеження на корисність ядерного стримування як універсального політичного інструменту. Тож гіпотеза дослідження полягає в тому, що ядерне стримування не можна розглядати як універсальну політичну стратегію, яка дає змогу державам максимізувати свої зовнішньополітичні цілі. Ця стаття має на меті визначити особливості російської ядерної дипломатії у війні Росії проти України в її декларативному та практичному зрізі. Ураховуючи комплексний характер поставленої мети, автори застосовують три основні методологічні підходи: порівняльний аналіз поведінки Росії та США крізь призму їхніх стратегій стримування, контент-аналіз промов російських та американських посадовців і теорії стримування. Вивчаючи особливості російської стратегії стримування та ескалації, у статті розглядаються етапи застосування Кремлем стримування та примусу щодо України, США та західних держав, визначається їх ефективність та чинники, які впливають на динаміку появ загроз щодо застосування ядерної зброї з боку Росії. У висновках

констатується, що у війні проти України ефективність російського стримування для гарантування «червоних ліній» є обмеженою, а головним інструментом впливу та примусу є загроза ядерної ескалації.

Ключові слова: дипломатія, ядерна стримування, примус, ескалація, переконливість, війна, Україна, США, Росія

Актуальність. Розпочавши жорстоку атаку на Україну вранці 24 лютого 2022 р., президент Росії В. В. Путін попередив про «наслідки, з якими ви ніколи не стикалися у своїй історії», якщо хто-небудь спробує перешкоджати чи погрожувати російській державі (Reuters, 2022). Згодом непряма гра президента Путіна з ядерною риторикою, що активно поширюється російськими медіа, політиками й урядовцями, стала невід’ємною частиною війни Росії проти України (Horovitz & Stolze, 2023). Головний меседж полягав у тому, що будь-який суттєвий перетин російських «червоних ліній» збільшуватиме ризик ядерної ескалації. Ці «червоні лінії» були проведені Москвою від невтручання Заходу у війну на землі до постачання зброї Україні (Sinovets, 2023a; Sinovets, 2023 b). Однак, попри початковий успіх російських ядерних сигналів, що обмежили швидкість поставок зброї Україні, нарешті стало зрозуміло, що «червоні лінії» Росії були «не такими вже й червоними», і здебільшого використовувалися як інструмент примусу, а не як *bona fide* «червона лінія». До 2023 року Захід виявив, що, окрім декларативних погроз Москви, ні збільшення поставок зброї, ні втрата анексованих територій, ні навіть розширення НАТО зі вступом Фінляндії та Швеції, не викликали жодної серйозної реакції з боку Росії (Vicente, Alksis & Maksymenko, 2023). Деякі російські експерти поспішили заявити, що ядерне стримування Росії щодо Заходу було не ефективним і потребує перегляду (Karaganov, 2023; Trenin, 2023).

Метою статті є визначення особливостей декларативного та практичного вимірів російської ядерної дипломатії у війні Росії проти України. Наявні публікації аналітичного характеру ще не заповнили цю прогалину, розкриваючи повну картину. Більшість публікацій щодо цього зосередилися на вузьких аспектах динаміки стримування у війні Росії проти України. Однак досі не проведено комплексного дослідження того, як класичну концепцію ядерного стримування можна застосувати до поточної війни та наскільки вона обмежена чи ефективна в сучасному контексті. Особливістю статті є заповнення цієї прогалини шляхом розгляду багатогранності ролей ядерної зброї в примусі та для різних аудиторій, що сприяє більш глибокій та цілісній оцінці ситуації. Водночас роль ядерної зброї в динаміці звичайних конфліктів також ставиться під сумнів.

Так, **гіпотеза** полягає в тому, що ядерне стримування не можна розглядати як універсальну політичну стратегію, яка дає змогу державам максимізувати свої зовнішньополітичні цілі. Що частіше використовують ядерні загрози, то більше руйнується примусова функція стримування, знижуючи ефективність стримування до екзистенційної військової стратегії. Важливо зазначити, що війна триває, і деякі події можуть дискредитувати або підсилити висновки цього дослідження.

Науково-теоретична та методологічна основа дослідження. Методологія дослідження базується на трьох основних підходах. По-перше, через порівняльний аналіз російських та американських стратегій стримування у війні проти України інтерпретується їхня поведінка як поведінка сторони, що чинить виклик, та захисника міжнародного безпекового порядку. По-друге, за допомогою контент-ана-

лізу промов російських та американських посадовців визначаються стримувальні меседжі та відповіді, які вони містять. Вивчення відповідей також дає змогу відстежувати ефективність стримувальних сигналів, особливо коли можна визначити певний тип реакції «сигнал – відповідь». Третій метод ґрунтується на теорії стримування, яка розглядає стримування у двох версіях: базовій та розширеній. Разом це призводить до оцінки примусових сигналів між акторами під час війни Росії проти України крізь призму класичного інструментарію теорії стримування. Зрештою, окрім створення комплексної картини стримування «в дії», поєднання зазначених методологічних підходів забезпечує аналітичну основу для війни Росії проти України, що є подальшим системним кейс-стаді.

За Л. Фрідманом базове розуміння стримування є «актом переконання, що витрати на потенційну атаку перевищать будь-які вигоди від неї» (Fridman, 2018, р. 4). Розширене тлумачення стримування, яке пов'язано головним чином з примусом (coercion), полягає в тому, щоб «відмовити іншу сторону від дій, які, на думку першої, суперечать її інтересам, що досягається шляхом погрози застосування певних санкцій» (Snyder, 1960, р. 163). Останнє визначення передбачає вплив не лише на рішення опонента атакувати, а й на спектр рішень, які можна прийняти в загальному перебігу дій. У цьому контексті примус (compellence), або ядерний примус¹, стосується «погрозливих дій, які спрямовані не на запобігання деяким діям супротивника, а на здійснення бажаних дій через «страх перед наслідками» (Schelling, 1966). Щодо цього і стримування, і ядерний примус є підмножинами примусу (coercion), але стримування базується на утримуванні опонента від зміни статус-кво. Водночас ядерний примус спирається на здатність змусити опонента змінити цей статус.

У цьому дослідженні «російський примус» поділений на стримування та ядерний примус як частину ширшої «дипломатії ескалації» Кремля, що базується на державній стратегії ядерного стримування (Sinovets & Hesse, 2023, р. 21). Під час війни проти України Москва намагається використовувати цей метод як ключовий інструмент переконання Заходу утриматися від підтримки Києва в процесі війни. Для цього дослідження важливі ще дві категорії стримування: загроза ескалації, яка є основним інструментом примусової поведінки Росії, та «червоні лінії», які Москва проводить для визначення меж небажаних дій.

Зокрема, ескалація в цій статті означає «збільшення інтенсивності або масштабу конфлікту, що перетинає поріг, який вважається значним одним або кількома учасниками» (Morgan et al., 2008). Водночас фокус на «навмисній ескалації», коли актор збільшує (або вдає, що готовий збільшити) масштаби конфлікту, щоб змусити опонента від небажаних дій або змусити його виконати деякі з них. Згідно з теорією структурного стримування такий підхід найчастіше трапляється в асиметричному розподілі силових систем, коли слабший опонент використовує «примусову дипломатію» для шантажу сильнішого суперника. Ця ситуація, яка називається «ескалаційне домінування», виникає, коли держава, що шантажує, виявляє певну асиметричну вразливість в опонента, маючи змогу нав'язати йому непосильні витрати. Ситуацію, яку Л. Фрідман (Fridman, 1983) визначає

¹ З метою відокремити дефініції coercion і compellence, які українською мовою перекладаються однаково як примус, пропонується використовувати у статті визначення примус для coercion і ядерний примус – для compellence.

як «ключову важливість відносних ставок у конфлікті», також можна вважати однією з важливих рис російської стратегії та певним маркером рішучості Москви розпочати конфлікт у регіоні.

За М. Беллом (Bell, 2024), ризики ескалації продовжують бути рушійною силою серйозності ядерного стримування цієї війни. Навіть коли Росія не вживає прямих кроків щодо ескалації, вона намагається підвищити потенціал ядерного глухого кута, «створюючи додаткові шляхи, якими ситуація може вийти з-під контролю» (Bell, 2024). Це також правильно, оскільки сигнали ескалації стали каталізатором взаємного стримування, що функціонує протягом усієї війни.

«Червоні лінії» пов'язані з ескалацією, оскільки позначають межі, які потрібно захищати від загроз подальшої ескалації. Визначають їх як маніпуляцію намірами супротивника через публічні заяви, спрямовані на стримування, що передбачає навмисне встановлення певного порогу та загрозу протидії у разі його перетину (Tertrais, 2016). Одним з елементів стримування є його достовірність – переконання супротивника, що держава готова і прагне застосувати ядерний арсенал у разі порушення «червоних ліній» через небажані дії. У дослідженнях розширеного стримування достовірність загроз пов'язують із мотивацією держав. Зокрема, «крива достовірності», розроблена К. Джойнтом і П. Корбеттом, показує, що ефективність стримування прямо пропорційна інтересам держави (Joynt & Corbett, 1978, p. 27). Припустимо, що довіра до стримування абсолютна під час захисту власної території, але поступово знижується у сферах впливу та безпеки союзників і дорівнює нулю щодо «інших інтересів». У цьому контексті розуміння стратегій Росії та Заходу набуває особливої актуальності й краще пояснюється через призму теорії стримування.

Ключовою працею в розкритті теоретичних засад цього дослідження є «Ядерна зброя та примусова дипломатія» М. Фурманна та Т. Зексера, у якій представлено ідеальний аргумент про те, що «ядерна зброя має незначну примусову корисність» (Furmann & Zekser, 2017). Однак досвід війни Росії проти України надає підстави сумніватися в такому твердженні, оскільки роки війни чітко показали: ядерна зброя стала важливим елементом, що формує середовище безпеки, і хоча її примусова корисність коливається залежно від учасників та обставин, вона має значення.

Це питання наразі привертає значну увагу дослідників, які надають оцінку ризиків ядерної ескалації та російських «червоних ліній» під час війни проти України (Haine, 2022; Bollfrass & Herzog, 2022; Frederick, Cozad & Stark, 2023; Acton, 2023; Lieber & Press, 2023; Cohen, 2023; Sinovets, 2023a); особливостям ядерного стримування та примусу (Maitre, 2022; Salloum, 2022; de Dreuzy & Gilli, 2022; Gibbons & Herzog, 2023; Haute Couverture, 2023); тому, як зробити стримування ефективним (Karaganov, 2023; Trenin, 2023; Kostrzewa-Zorbas, 2023). Значна частина літератури присвячена закликам російських експертів до ескалації та їх оцінці в контексті тенденцій розвитку російської стратегічної думки (Notte, 2023; Freedman, 2023; Cimbala Korb, 2023; Baklitskiy, 2023). Хоча багато тем і сценаріїв взаємопов'язані, більшість публікацій зосереджуються на тому чи іншому аспекті ядерного стримування, що діє під час війни. Однак не було проведено фундаментальних досліджень того, як концепцію ядерного стримування можна застосувати до поточних воєнних обставин та наскільки вона обмежена або ефективна в сучасному контексті.

Тому дослідницькі завдання статі сформульовані так: 1) проаналізувати феномен ескалації в офіційних російських документах та політичному дискурсі, досліджуючи, як стратегія ескалації еволюціонувала від суто інструменту стримування до засобу примусової дипломатії та політичного тиску; 2) оцінити стратегію стримування Росії у війні проти України, її сильні та слабкі сторони на основі досвіду перших двох років війни; 3) дослідити використання Росією дипломатії примусу в діалозі із Заходом та її ефективність під час війни.

Російська стратегія ескалації

Є загальноприйнята думка, що *deterrence a la Russe* дещо відрізняється від того, що означає стримування на Заході. На думку як К. Вен Бруусгаарда (Ven Bruusgaard, 2016), так і Д. Адамського (Adamsky, 2024), одна з відповідей закладена в російському слові *сдерживание*, яке передбачає загрозу дії плюс дію, тоді як англійське слово *deterrence* («стримування») здебільшого спирається на словесну погрозу. Є сумніви щодо цього лінійного зв'язку, особливо тому, що французьке *dissuasion* («стримування») також стосується дії, а це означає, що немає одного спільного поняття «західного» стримування. У цьому контексті Адамський (Adamsky, 2024) справедливо визначає *deterrence a la Russe* як таке, що базується на «використанні погроз, супроводжуваних обмеженим застосуванням сили, для збереження статус-кво (стримувати, to deter) або для його зміни (примушувати, to compel). Тому стримування в російському розумінні є загальним словом для всієї стратегії примусу, заснованої на шантажі силою. Ключове питання тут полягає в тому, що інструментом російського стримування є успішне маніпулювання загрозою ескалації.

Розвиток російської стратегії ескалації можна розділити на три етапи, відповідно до зміни ролі ядерної зброї від військового до політичного інструменту.

Перший етап розпочався після військової операції НАТО в Косово 1999 року. Особливості початку та перебігу цієї кампанії, а також критика на адресу Росії стали підґрунтям для її важливих висновків. По-перше, Москва усвідомила, що право вето як постійного члена Ради Безпеки ООН не змогло запобігти втручанням НАТО в косовський конфлікт. По-друге, вона дійшла висновку про необхідність забезпечення стримування, що перевищувало можливості тодішніх російських звичайних сил (Sinovets & Hesse, 2023).

Із 2000 року Москва проголосила можливість застосування ядерної зброї в звичайних конфліктах «за критичних обставин» або навіть у регіональних війнах (President of Russia, 2000). Ця ідея була доповнена «переосмисленою шкодою», яка замінила класичне поняття «неприйнятної шкоди». Заздалегідь визначена шкода визначалася як «шкода, суб'єктивно неприйнятна для ворога як вища за переваги, яких агресор очікує отримати від застосування військової сили» (President of Russia, 2000). Застосовуючи цю концепцію до регіональної війни, яка стала одним із найбільших страхів Росії із часів косовського прецеденту, «агресор», імовірно, відступить у результаті аналізу витрат і вигод, маючи втрати або передбачивши певну шкоду від ядерної зброї.

Цей принцип суперечить ідеї К. Вен Бруусгаарда (Ven Bruusgaard, 2021) про те, що «російські стратеги ніколи не стверджували, що Росія повинна використовувати ядерну деескалацію в обмежених війнах за обмежені цілі». Тим часом російські стратеги, включно з посадовцями, ніколи не визнавали, що збиралися напасти на Україну у 2022 р., а згодом вони висловили намір відродити страх ядерної війни на Заході шляхом обмеженого застосування ядерної зброї

(Karaganov, 2023). Останнє сталося пізніше, але російська стратегія, особливо коли вона відображається у промовах посадовців, базується на так званому «маскуванні», яке виключає прозорість та гру за правилами. З іншого боку, деякі об'єктивні поняття кодифіковані в офіційних документах. Будучи офіційною категорією, «заздалегідь визначена шкода» стала чітким свідченням способу мислення, народженого у 2000 р. та вміло втіленого в умовах війни Росії проти України.

У 2003 р. Міністерство оборони Росії розробило концепцію обмежених ядерних ударів. Хоча ця концепція прямо не згадувалася в текстах російських доктрин 2010 та 2014 рр., ядерна ескалація була проголошена засобом припинення конфліктів «на вигідних для Росії умовах» ще у 2000 році (Sinovets & Hesse, 2022). Останнє звучить як ідеальний інструмент урегулювання конфліктів – уміння, яке Москва перевірила у своїх операціях проти України. Мається на увазі не ескалація як така, а загроза ескалації, яка стала одним з наріжних каменів стратегії стримування Москви, що призвела до трагічних подій 2014 та 2022 років.

Із 2014 р., з анексією Криму, можна спостерігати «агресивну санктуаризацію», коли, захопивши законну частину території іншої держави, президент Росії закріпив цей *fait accompli* ядерною тінню. В інтерв'ю, даному для документального фільму «Крим: шлях до Батьківщини», президент В. Путін заявив, що готовий привести російські ядерні сили у стан підвищеної готовності під час напруженості в Україні та Криму. Тому варто визначити 2014 р. як новий етап стратегії стримування Росії, що базується на загрозі ескалації. З того часу Росія почала розглядати своє ядерне стримування як стратегію, що дає змогу не лише зберегти свої міжнародно визнані території, а і як прикриття для територіальної експансії шляхом агресії. Після анексії Криму, Основи державної політики ядерного стримування Росії 2020 р. закріпили цю «червону лінію», заявивши про територіальну цілісність держави як про головний об'єкт, що захищається її ядерним стримуванням (Sinovets & Vicente, 2022).

Третій етап російської стратегії ескалації ознаменувався розгортанням московських військ на кордоні з Україною у 2021 р. з головною метою тиску на Захід щодо подальшого розширення НАТО, особливо запобігання приєднанню України до Альянсу. Незалежно від того, чи були ці цілі щирими, чи просто приводом для початку війни проти України, Росія усвідомила, що військова сила може дати їй певні політичні переваги в діалозі із Заходом. Перший цикл ескалації на українських кордонах навесні 2021 р. призвів до саміту між президентом В. Путіним та президентом США Дж. Байденом, який раніше дуже критикував російського лідера. Другий цикл ескалації восени – якби він не призвів до вторгнення – міг би призвести до плідного діалогу щодо контролю над озброєннями, який США запропонували у відповідь на ультиматуми Росії.

Підсумовуючи ці три етапи, можна спостерігати поступову еволюцію російської стратегії стримування: від екзистенційної, що виникла у 2000 р., до стратегії «наступального стримування» у 2014 р. та стратегії активного примусу з 2021 року. Ядерна зброя відігравала провідну роль майже на всіх етапах, окрім, імовірно, останнього. Однак саме жорстка сила Росія успішно використала у 2021 р. для ядерного примусу Заходу. Хоча ядерна зброя є найвищим утіленням жорсткої сили, вона залишається пріоритетним інструментом маніпуляцій для російського керівництва. Певною мірою зосередженість адміністрації Дж. Байдена на уникненні ядерної війни будь-якою ціною зробила ідею спекуляцій на ядерній ескалації ще більш привабливою для Росії.

Ядерне стримування у війні Росії проти України

Акт 1: Початковий успіх Росії

Через кілька місяців після початку війни прихильники Договору про заборону ядерної зброї (далі – ДЗЯЗ) поспішили заявити, що потрібне роззброєння, оскільки війна в Україні продемонструвала неефективність ядерного стримування. Вони розвинули цю ідею, стверджуючи, що президент Путін не був стриманий від війни, оскільки розраховував, що НАТО відступиться (Johnson, 2022).

Однак цей випадок демонструє протилежне: ядерне стримування спрацювало, але навпаки, Р. Д. Гіббонс і С. Герцог (Gibbons & Gertszog, 2023) стверджують, що Росія використовує ядерну зброю як «щит» для стримування зовнішнього втручання у свою звичайну війну проти України. Тут ключову роль відіграє довіра до стримування. Від початку було зрозуміло, що ані НАТО, ані США не будуть військово втручатися у війну на території України. Україна не є членом НАТО і не становить життєво важливих інтересів для США, тому було очевидним, що у відповідь США не задіюватиме військову силу для захисту України. Ба більше, Е. К. Арндт, Л. Горовіч та М. Ондерко наголошують, що планування війни проти України здійснювалося дуже вузьким колом президента В. Путіна зі «структурною схильністю ... надавати перевагу довірчим відносинам, ігнорувати досвід, переоцінювати можливості Росії та недооцінювати реакцію іноземних держав» (Rendt, Horowitz & Onderko, 2023).

Тим часом погляди та інтереси Росії щодо України можна описати статтею російського президента «Про історичну єдність росіян і українців» 2021 р., який твердо переконаний і неодноразово стверджував, що росіяни та українці є одним народом і єдиним цілим (Putin, 2021). Можна припустити, що ця стаття демонструвала наміри Росії щодо України, про які заявлено світові за вісім місяців до вторгнення.

Так, президент В. Путін представив Україну як невід'ємну частину російської території, стверджуючи, що це більше, ніж життєво важливий інтерес Росії. П. Хут, К. Гелпі та Д.С. Бенетт стверджують, що «мілітаризований спір передбачає контроль над територією, яку претендент вважає частиною своєї національної або колоніальної території» і за яку «претендент, найімовірніше, загострить спір» (Huth, Helpu & Bennett, 1993). Тому дії Росії цілком пояснюються висновками теорії стримування. Багато хто сказав би, що російський лідер поведився ірраціонально, ухвалюючи рішення про вторгнення в Україну, тому його можна вважати небезпечно непередбачуваним також у його ядерних діях. Однак правильнішою є думка Л. Фрідмана, що «політика, яку він (Путін – *Авт.*) сформулював під час війни, була послідовною та чіткою. Є різниця між повним божевіллям, коли кожне сприйняття може бути неправильним, а реакції випадковими, та прийняттям одного дурного рішення» (Fridman, 2023).

Незалежно від того, наскільки помилявся В. Путін, оцінюючи можливість швидкого вторгнення в Україну, було одне, що він розраховував правильно. Імовірність застосування ядерної зброї в разі втручання Заходу у війну Росії з Україною мала сприйматися серйозно, особливо враховуючи «червону лінію», яку він публічно провів 24 лютого 2022 р. Жодна третя сторона безпосередньо не втрутилася у військові дії в Україні проти Росії, що продемонструвало важливість ядерної зброї як прикриття для конвенційної війни держави в регіоні.

За словами П. Моргана, сторона стримування може контролювати ситуацію лише за умови достатньо низької мотивації противника (Morgan, 2003, р. 239). Певною мірою це було підкріплено заявою президента США Дж. Байдена напередодні війни, у якій він наголосив, що США не підтримуватимуть Україну військовими силами, щоб уникнути можливої ядерної війни з Росією. Заява Дж. Байдена у червні 2022 р. про необхідність продовження взаємодії з Москвою щодо стратегічної стабільності «для зменшення екзистенційної загрози, яку створює ядерна зброя, захисту американського народу та відродження світового ядерного порядку» також була інтерпретована Москвою як ознака того, що США насамперед «стурбовані ядерною війною» (Bugos, 2022) і турбота про Україну не перейде межу військового втручання через ризик початку ядерної війни.

Акт 2: Невдача стримування / ядерного примусу України

Всупереч поширеній думці, що «ядерні актори мають більше шансів перемогти, коли стикаються з неядерними державами», головний парадокс цього конфлікту, на думку К. Бердслі та В. Асала, полягає в тому, що Україну не стримує російська риторика щодо використання ядерної зброї (Berdsly & Asala, 2009).

Ф. К. Арндт, Л. Горовіц та М. Ондерко стверджують, що з початку війни було зрозуміло, що Захід є головною аудиторією російського ядерного примусу (Arndt, Horovitz & Onderco, 2023). Водночас промова президента Путіна про анексію у вересні 2022 р. демонструє, що Кремль використовував ядерні загрози, намагаючись примусити уряд Києва погодитися на незаконну анексію чотирьох українських областей (Arndt, Horovitz & Onderco, 2023). Іншим сигналом, імовірно, було змусити Київ відмовитися від своєї контрнаступальної операції, яка продемонструвала певний успіх у поверненні ключових міст на півночі та півдні України.

Незважаючи на початковий успіх проти Заходу, російські сигнали стримування, спрямовані на Україну, зазнали невдачі. Наприклад, у липні 2022 р. Д. Медведєв, заступник голови Ради безпеки Росії, попередив про «судний день», якщо Україна атакує Кримський міст. Однак українські війська сильно пошкодили міст у жовтні. У 2023 році Д. Медведєв повторив своє попередження: в Росії «не буде іншого вибору», окрім як застосувати ядерну зброю, якщо Україна «звільнить частину нашої землі» за підтримки НАТО» (Antikor, 2023).

Тим часом Україна відповіла на ці попередження знищенням Кримського мосту у 2022 р. і контрнаступальними діями, які відкинули росіян від м. Херсон на південному фронті. Ба більше, Україна провела операції в тилу ворога на території Росії, використовуючи атаки безпілотників на російські військові бази, де розміщені бомбардувальники подвійної здатності Ту-95 та Ту-160 у Саратовській, Брянській та Курській областях 5–6 грудня 2022 р. (Sinovets & Vicente, 2022).

Аналогічно, атаки 2023 р. на Керченський міст та різні російські військові об'єкти в Криму і Севастополі, включно з російським флотом та штабом, показали неефективність російських ядерних загроз проти України. Теорія стримування може пролити світло на це явище.

По-перше, як пояснює Т. В. Пола, «традиція ядерного незастосування» пояснює незастосування ядерної зброї проти неядерних держав різними чинниками, включаючи стратегічні, репутаційні та навіть «дестабілізуючий та абсолютний характер ядерної зброї», що обмежувало її стратегічну корисність (Pola, 2009, р. 37).

П. Хут і Б. Русетт зазначають, що непропорційність потужності і її надмірність призвела до застосовування нормативних обмежень, що зробило абсурдним уважати використання ядерної зброї реальною можливістю (Huth & Russett, 1988).

По-друге, цю обставину певною мірою можна пояснити теорією перспектив Д. Канемана та А. Тверського (Kahneman & Tversky, 1979), коли відносна цінність втрат набагато вища, ніж відносна цінність здобутків у війні, що визначає вищу рішучість того, хто втрачає території, суверенітет тощо. Тут мотивація також підвищує достовірність загрози. Мотивація України звільнити свої землі була набагато вищою, ніж російських солдатів, які приходять захопити території іншої держави, що було очевидно з початку війни.

Ба більше, до жовтня 2023 року Україна повернула собі 8 762 квадратні кілометри анексованої території, включно з м. Херсон, значною частиною Запорізької та Донецької областей, а також стратегічними пунктами, як-от м. Бахмут. Загалом, поведінка України показує, що ядерне стримування не має універсального ефекту для всіх сторін, особливо для неядерних держав (Sinovets & Vicente, 2022). Можна припустити, що Україну все ж таки стримували від ударів по російських містах у відповідь на дії Росії щодо України. Однак, імовіріше, річ не в російському стримуванні, а у відсутності можливостей, оскільки Україна не має ракетних можливостей для ударів по стратегічних територіях у центральній Росії. Ба більше, однією з головних умов, за якої Україна придбала ракети в західних партнерів з дальністю менш ніж 300 км, було уникнення ударів по російських містах, тому йдеться здебільшого не про стримування, а про дотримання вимог постачальників ракет (Africk, 2024). Цю ситуацію слід ретельно враховувати, обговорюючи ефективність ядерного стримування як стратегії в конфлікті.

Акт 3: Сполучені Штати стримують Росію

У промові 21 вересня 2022 р. щодо анексії завойованих українських регіонів президент Путін надіслав одне зі своїх послань. Офіційно оголосивши ці території російськими, він застосував своє «мистецтво зобов'язань», поставивши себе «в становище, коли ми не можемо не реагувати так, як ми обіцяли» (Tertrais, 2016). Юридичне включення анексованих територій до складу Росії автоматично виключило будь-які інші варіанти для Москви та продемонструвало її рішучість обстоювати свої нові придбання: «якщо Росія відчує, що її територіальна цілісність перебуває під загрозою, ми використаємо всі доступні нам методи оборони, і це не блеф», – наголосив Путін (President of Russia, 2022, September 21).

У відповідь на цю промову адміністрація Дж. Байдена надіслала російському керівництву сигнали про готовність нанести конвенційний удар на будь-яке застосування ядерної зброї проти України (Helmores, 2022). Ці сигнали були підкріплені виступом президента США 7 жовтня 2022 р., у якому він уперше із часів Карибської ракетної кризи зробив пряму погрозу застосування ядерної зброї. Президент Дж. Байден підкреслив, що він не вважає, що «є поняття, як здатність легко (використовувати) тактичну ядерну зброю і не завершити Армагедоном» (Bose, 2022). Це можна інтерпретувати як пряме попередження Росії, що будь-яке використання ядерної зброї може призвести до неконтрольованої ядерної ескалації.

Російська влада продемонструвала розуміння сигналів США, пом'якшивши свою ядерну риторику наприкінці 2022 року. Зокрема, у промові на Валдаї 27 жовтня 2022 р. президент Росії згадав, що Захід навмисно намагається знайти аргументи для протистояння його державі, тоді як Росії не потрібне жодне засто-

сування ядерної зброї проти України через відсутність військової чи політичної корисності. Крім того, на початку листопада МЗС Росії заявило, що Росія віддана пріоритету уникнення військового зіткнення ядерних держав, оскільки ядерну війну ніколи не можна виграти й ніколи не слід вести. Водночас представники МЗС підкреслили, що Росія застосує ядерну зброю за умови загрози існуванню держави. Цей принцип був підтверджений у промові президента Путіна на Валдаї 2023 р., коли він додав, що «сьогодні немає такої ситуації, коли щось може поставити під загрозу російську державність чи існування Росії» (President of Russia, 2023).

Сигнали стримування США на адресу Росії восени 2022 р. продемонстрували, що неофіційне спілкування Вашингтона щодо потенційного застосування ядерної зброї переконало Москву зменшити свою ядерну риторичку. Можна погодитися, що повідомлення США через приватні канали стримували загрози ядерної ескалації з боку Росії, а не фактичне застосування. Однак це і є головний ризик стримування: ефективність стримування можна відстежити за умови, що загроза не буде виконана. Але відсутність дії є фактично відсутністю порушення статусу кво, що може пояснюватися численними причинами поза стримуванням. Однак, якщо розглядати загрозу як акт стримування, можна сказати, що стримування США нейтралізувало російські загрози ядерного примусу / стримування. Щодо цього президент Путін є обережним і раціональним лідером, який віддає перевагу безпечним результатам над небезпечними. Головне питання тут: чому сигнали США були успішними?

Можна стверджувати, що не меседжі стримування, але низька військова корисність ядерної зброї в контексті російсько-української війни змусили Росію не розглядати ядерний варіант серйозно. У певному сенсі президент В. Путін підтвердив це своєю промовою; однак чи було це підтвердженням відсутності намірів, чи актом збереження обличчя? Звичайно, немає прямих доказів того чи іншого. Однак, ураховуючи, що літо 2023 р. стало часом публічних дебатів щодо закликів С. Караганова (Karaganov, 2023) повернути страх Заходу перед ядерною війною, завдавши удару по одному з членів НАТО, можна вважати, що дебати про втрату ефективності російського стримування відбувалися в Москві широко.

Припустимо, що Росія розглядала використання ядерної зброї як один із варіантів. Це цікавий випадок, коли США практикують сигнали стримування поза межами своєї чітко визначеної сфери зобов'язань. Україна залишається не членом НАТО, тому стримування застосування ядерної зброї проти неї суперечить усталеним теоріям, що пов'язують достовірність рішучості та ефективність загроз стримування. Ця розбіжність виникає через помітно різний рівень рішучості між Росією та Сполученими Штатами. Хоча рішучість Росії щодо України, як вважається, значно вища, ніж у США, очевидний успіх американського стримування можна пояснити відмінними характеристиками рішучості обох країн.

З одного боку, США, які є охоронцем світового ядерного порядку, обмежені потенційними наслідками успішного використання ядерної зброї у війні проти України. Посилаючись на Р. Девіс-Гіббонс та С. Герцoga (Davis-Gibbons & Herzog, 2023), такий результат відкриве скриньку Пандори, через яку Росія може почати погрожувати іншим колишнім радянським країнам як-от Грузія чи Молдова. Крім того, інші ревізіоністські держави, такі як Китай, КНДР та

Іран, можуть використати цей прецедент застосування ядерної зброї або шантажу для розширення своїх політичних та територіальних інтересів у своїх регіонах (Vicente, Sinovets & Théron 2023). Така ймовірність прокладе шлях до легітимізації застосування ядерної зброї та підриву режиму ДНЯЗ, що покладе незворотний край традиції незастосування ядерної зброї з непередбачуваними наслідками для миру у світі.

Російський ядерний примус щодо Заходу

Цю стратегію в різних її модифікаціях (від шантажу ризиком ескалації до поступового руйнування решти договорів про контроль над озброєннями) використовує Москва протягом війни проти України. Вона спрямована на те, щоб утримати Захід від активної підтримки Києва через постачання зброї. Однак можна спостерігати певну еволюцію ефективності цієї стратегії пропорційно до порожнього використання російських ядерних загроз.

Акт 1: Російські успіхи та занепад

27 лютого, на третій день війни, коли Україна просила НАТО прикрити її небо, президент В. Путін повторив свою ядерну загрозу, заявивши, що він привів російські сили ядерного стримування у стан підвищеної готовності (Roth, Walker, Rankin & Borger, 2022). 2 березня 2022 р. в інтерв'ю Al-Jazeera С. Лавров попередив, що «Третя світова війна буде руйнівною ядерною війною», пославши НАТО ще один сигнал утриматися від надання прямої військової підтримки Україні (Joffe, 2022). Ця стратегія активного ядерного примусу була спрямована на те, щоб відмовити США від допомоги Україні у створенні безполітної зони, про яку Київ наполегливо просив у той час. Ба більше, США відреагували так, як і очікувала Москва. Білий дім публічно підтвердив свій намір не втручатися безпосередньо в російсько-український конфлікт і скасував угоду, заплановану для Польщі щодо постачання Україні літаків МІГ радянської епохи в обмін на американські F-16 (Borger & Wintour, 2022). Наприкінці травня 2022 р., коли США ухвалили законопроект про всебічну військову допомогу Україні, Москва знову пригрозила, оголосивши «неприйнятним» постачання далекобійних ракетних систем Києву (Stanton, 2022). Сам президент Росії наголосив, що Росія має «достатню кількість [зброї]», щоб завдати удару по тих об'єктах, які ми поки що не атакуємо», погрожуючи ескалацією війни, якщо далекобійні ракетні системи будуть поставлені Україні (Stanton, 2022).

Окрім таких гучних заяв, Москва намагалася підкріпити їх діями, які могли б збільшити її ескалаційний потенціал за певних обставин. Розміщення російської тактичної ядерної зброї в Білорусі породило низку спекуляцій щодо використання цієї зброї проти України чи навіть Польщі. За словами М. Белла, Росія використала метод Т. Шеллінга, створюючи «додаткові шляхи, якими ситуація може вийти з-під контролю», роблячи стратегічну стабільність настільки крихкою, що будь-яка незначна подія може спрацювати як детонатор, що спричиняє ядерну ескалацію (Bell, 2024).

Ба більше, рішучість адміністрації Дж. Байдена уникнути ядерної війни, враховуючи глухий кут між Росією та США, призвела до дуже повільного ухвалення рішень щодо постачання наступальної зброї Україні. Погоджуючись, що спостерігалось збільшення поставок зброї, включно з більш сучасною, варто звернути увагу на обережність Заходу, який діяв у межах заявлених Росією червоних ліній, уникаючи прямого втручання та постачаючи більше зброї, яка допомогла Україні

вистояти, ніж зброї, яка допомогла б їй перемогти. Зокрема, рішення про постачання ракет та літаків були прийняті майже через рік після початку війни, коли Росія адаптувалася до режиму війни та анексувала кілька українських територій.

Однак із часом початковий успіх російської ядерної могутності зник через прагматичні міркування та низьку вірогідність російської ядерної загрози. По-перше, незважаючи на російську загрозливу риторику, Україна отримала ракети «Strom Shadow» та «Sculp» від Великої Британії та Франції у 2023 р. Їх успішно та регулярно використовують з травня 2023 року проти російського флоту в Криму, а також проти російських військових цілей на окупованих територіях.

По-друге, Київ вів переговори зі США щодо постачання літаків F-16 з початку війни. Хоча деякі європейські союзники були готові надати Україні F-16, США дали змогу тільки Данії та Нідерландам постачати їх та навчати українських пілотів керувати ними. Водночас Білий дім жорстко стримував постачання F-16 Україні з боку США. З огляду на це, важко ігнорувати погрозу міністра закордонних справ Росії С. Лаврова, що постачання F-16 Україні буде розцінено як ядерну загрозу з боку Заходу (Shablovskiy, 2023). Водночас позиція США щодо F-16 трансформувалася і тепер Вашингтон опосередковано її підтримує.

По-третє, Україна постійно запитує в США армійські тактичні ракетні системи (АТАСМС) з дальністю 300 км, але ці запити відхилилися протягом перших півтора року війни. У квітні 2023 року у звіті Атлантичної ради зазначалося: «Досі Захід повідомив, що найкраще, що він може зробити, коли йдеться про вертикальну ескалацію, – це поставити під сумнів і, зрештою, самостримуватися» (Michta, 2023). У цьому разі можна стверджувати, що це було не самостримування, а радше російські ядерні загрози, які фактично змушували Захід уживати небажаних заходів.

Однак початковий успіх кампанії російського ядерного примусу із часом почав спадати. Зокрема, у середині 2023 р. США та Україна досягли певного прогресу в переговорах щодо постачання Україні систем АТАСМС середньої дальності (165 км). Київ навіть отримав та використав деякі з них на землі. 2024 рік засвідчив продовження цієї співпраці, оскільки навесні Сполучені Штати поставили Україні нові системи АТАСМС дальністю 300 км. Останній варіант раніше був предметом дискусій, оскільки вони дозволяли Україні вражати цілі на території Росії, що Росія потенційно може розглядати як ескалаційні кроки (Holland, 2024). Звичайно, Україна зобов'язалася не вражати територію Росії цими ракетами. Однак тенденція помітна: ефект російських загроз примусу присутній, але поступово зникає.

Дедалі більше розуміння цієї тенденції в Росії призвело до вже згаданих «дебат Караганова» про ризик ескалації на кордонах НАТО. Доцільно зазначити, що російські експерти та політична спільнота не розрізняють стримування від ядерного примусу, називаючи їх обидва «стримуванням». Тому зниження потужності ядерного примусу змусило їх говорити про занепад стримування, а отже, про необхідність його відновлення. Певною мірою ця ситуація була створена надмірним використанням ядерної сигналізації, результати якої можна пояснити класичною парадигмою стримування. Так, Г. Моргентау (1964) вказував, що ефективність стримування може зменшуватися: що частіше його використовувати, то ймовірніше настане момент, коли «психологічний капітал стримування буде майже вичерпаний, і політика стримування буде близька до банкрутства». Досягнення цієї точки змусить зацікавлені країни обрати «одну з трьох альтернатив: вдатися

до ядерної війни, відступити, вдатися до звичайної війни» (Morgenthau, 1964). Росія вже веде конвенційну війну, тому, зрештою, Москва має лише можливості з нульовою сумою: вдатися до ядерної війни або відступити. Ідея С. Караганова рухатися вперед у дусі теорії стримування створила практичні виклики, які також можна пояснити цією теорією. Для більшості західних держав можливість початку ядерної ескалації з боку Росії у відповідь на постачання озброєнь Україні оцінювалася досить низько.

Невідомі змінні

У загальній оцінці російських сигналів стримування під час війни проти України слід урахувувати деякі чинники. Серед них – не лише маніпуляції ризиками ескалації в контексті прямої загрози застосування ядерної зброї, а й кроки, спрямовані на руйнування стратегічної стабільності, яка все ще цінна для Заходу. Описуючи подібну ситуацію, Т. Шеллінг (1966) сформулював наступний принцип: «загроза, яка залишає щось на волю випадку». Цей принцип можна пояснити як підрив стратегічної стабільності та збільшення шансів на навмисну ядерну ескалацію. Тож чи хоче Кремль дійсно використовувати ядерну зброю? Відповідь очевидна: Росія хоче використовувати свою силу примусу, оскільки вона показала себе як ідеальний інструмент для шантажу Заходу. Однак використання ядерної зброї матиме два дуже небажані результати для Москви: 1) крах ядерного стримування, яке є основою діалогу Росії із Заходом під час війни; 2) перетворення політичних активів на спусковий гачок повномасштабної війни із Заходом, що ніколи не входило в плани президента Путіна, який віддавав перевагу боротьбі з малими та слабкими ворогами.

Ескалація як інструмент постійного тиску

Стратегія стримування Росії у війні проти України продовжує адаптуватися до реалій війни і ще зарано робити якісь остаточні висновки щодо її ефективності. Дослідження, як правило, показує, що постійні ядерні загрози, які не підкріплені реальними діями, підривають здатність Росії використовувати ядерний примус як повноцінно ефективну частину своєї стратегії стримування. Один із ризиків полягає в тому, що, дотримуючись логіки парадоксів ядерної стратегії Г. Моргентхау (1964), Росія може розглянути використання ядерної зброї для відновлення стримувальної сили своїх ядерних загроз. Однак одним із викликів для будь-якої теорії є інша теорія, яка краще підтверджується відповідною практикою. Зокрема, будь-яке використання ядерної зброї може привести Росію до війни з НАТО, що суперечить раціональній природі президента Путіна, який ніколи не намагався кинути виклик сильнішим або навіть рівним ворогам (Sinovets & Maksymenko, 2024). Російський лідер діє в дусі теорії очікуваної корисності, коли війна (або ядерна ескалація) є результатом найкраще розрахованого результату, тоді як інші очікувані результати обіцяють бути гіршими. Брюс Буено де Мескіта вказує: «Вибір між війною та миром робиться для того, щоб максимізувати добробут сильного лідера та, за припущенням, добробут тих, на чие бажання лідер залишається на керівній посаді» (Bueno de Mesquita, 1980). Отже, метою президента Путіна у війні є поглинання України, змушуючи Захід прийняти його «сферу впливу», але не помирати чи наражати себе на ризик фізичного чи політичного знищення.

Однак це не означає, що Росія легко здасться, як у своїй війні проти України, так й у своїх постійних зусиллях збільшити загрозу ядерного стримування, змінюючи свою стратегію, а не свою мету.

Ризик ескалації є чинником, що підживлює серйозність ядерного стримування в цьому конфлікті. Росія продовжує використовувати принцип Т. Шеллінга (1980), який залишає щось на волю випадку як примусовий двигун своєї політики. Хоча розміщення російської ядерної зброї в Білорусі, призупинення дії Договору СНО-III або дератифікація Договору про всеохопну заборону ядерних випробувань можуть не бути прямими кроками ескалації, однак усі вони посилюють потенціал для ядерного глухого кута, «створюючи додаткові шляхи, через які ситуація може вийти з-під контролю». Призупинення дії нового Договору СНО-III, нібито реакція на «ворожу поведінку» Сполучених Штатів, свідчить про підтримку України (President of Russia, 2022, September 21).

Дератифікація Росією ДВЗЯВ свідчить про прогрес у напрямі створення можливостей (або, краще сказати, загроз) для майбутніх ядерних випробувань, можливо, на Новій Землі. Головна мета полягає в систематичному демонтажі наявних ключових елементів, які історично лежали в основі стратегічної стабільності та цінувалися Сполученими Штатами та партнерами по НАТО. Без цих механізмів ситуація стає менш передбачуваною, створюючи сприятливі умови для ненавмисних ризиків ескалації та розпалювання масштабної війни.

Стратегія Москви, схоже, передбачає просування цієї лінії, доки вона не продемонструє Заходу, що її підтримка опору України може поставити світ на межу ядерної війни – сценарію, якого президент США Дж. Байден активно прагнув уникнути. Так, бажаним ходом подій для Кремля була б війна на виснаження, у якій його тиск у поєднанні з утомою України та її союзників дозволив би йому завершити війну на його умовах.

Справжні червоні лінії Росії

Примітно, що Основні принципи державної політики Російської Федерації щодо ядерного стримування залишилися незмінними під час війни Росії проти України. Основним принципом ядерної доктрини Росії є її головна мета: забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави. Однак це широке твердження є лише загальним вступним поняттям і не підкріплюється деталями. Вказуються конкретні обставини, за яких Росія готова застосувати ядерну зброю, зокрема реагування на ядерну агресію, дестабілізація критичної інфраструктури ядерного стримування або запуск балістичних ракет по її території. Утім, Росія також готова застосувати ядерну зброю під час звичайної війни (якої є поточна війна проти України), якщо вважатиме, що її існування перебуває під загрозою (The Ministry of Foreign Affairs, 2020). Крім того, російські «червоні лінії» отримали неоцінюване «продовження» у промові президента В. Путіна до Федеральних Зборів 2024 р. Відповідаючи на заяву президента Франції Е. Макрона про те, що не слід виключати відправлення західних військ, президент Росії прокоментував: «Були розмови про можливість відправлення військових контингентів НАТО до України... Але ми всі пам'ятаємо сумну долю тих, хто відправив військові контингенти до нашої країни... наслідки для можливих інтервентів будуть... трагічними». І далі він продовжив черговими погрозами: «У нас також є зброя, яка може вражати цілі на їхній території. Все це загрожує конфліктом із застосуванням ядерної зброї та знищенням цивілізації» (President of Russia, 2024).

Отже, згадані слова мають вигляд розширення «території нашої держави» на Україну. Питання в іншому: чи мав президент В. Путін на увазі анексовану територію України, яка була включена спеціальним законом до складу

російської території, чи всі інші частини? У будь-якому разі, схоже, що заява президента була спрямована на те, щоб знову повернути страх ядерної війни до НАТО. Результати були досить задовільними, оскільки вже наступного дня лідери США та Німеччини підтвердили, що не направлятимуть війська до України.

Пов'язане із цим занепокоєння, яке може мати наслідки для ескалації, обертається навколо концепції стратегічної поразки Росії: ідеї, яка набула популярності з початку війни. Хоча В. Путін не має точного визначення, він інтерпретує її як прагнення Заходу до зміни режиму, що завершується крахом Росії як кінцевою метою поточної війни (Bershidsky, 2022). У своїй промові до Федеральних Зборів президент Росії пояснював призупинення дії СНО-III цілями Заходу щодо досягнення «стратегічної поразки Росії» (President of Russia, 2023).

Хоча чіткого визначення стратегічної поразки немає, деякі коментатори припускають прямий зв'язок між поразкою у війні з Україною та виживанням Росії як великої держави (Karaganov, 2023). Отже, крах фронту в поєднанні з бомбардуваннями Москви та Санкт-Петербурга вважається можливою «червоною лінією» Росії. Ще одним важливим виміром цих «червоних ліній» є географічний аспект, зокрема Крим, який дуже чутливий для Росії, що видно з атаки Москви на українські електромережі у відповідь на удар України по Керченському мосту (Interview with Rose Gottemueller, 2023).

Західні аналітики висловлюють стурбованість тим, що повернення Україною Криму «навіть чи призведе до продуктивних переговорів і навіть може спровокувати ядерну війну» (Acton, 2023). Занепокоєння також є результатом заяв російські високопосадовців, які рішуче засудили атаки України по ВМФ Росії та військовій інфраструктурі на півострові, заявивши, що будь-який удар по Криму є нападом на Росію і «неприйнятною ескалацією» (Prokofyev, 2023). Побоювання західних дослідників ґрунтуються на факті, що анексію Криму підтримала абсолютна більшість російського населення, що становить основу легітимності президента В. Путіна як «об'єднувача» російських земель. Натомість захист Донбасу в межах «спеціальної операції» не має такої гостроти, оскільки цей регіон історично не сприймається як російська територія, про що свідчать дебати щодо Мінських угод з 2015 до 2022 року (Interview with Rose Gottemueller, 2023). Попри це, В. Путін може визначити Донбас на рівні з Кримом критерієм його успіху в заявлених цілях «спеціальної операції», що також викликає певні занепокоєння щодо ескалації з боку Росії.

Стимування vs. ядерний примус

Чи варто вважати, що Захід уже перетнув російські «червоні лінії»? Щодо цього є сумніви. Усі коментували російські «червоні лінії», включно з російськими медіа та різними посадовцями. Проте В. Путін виголосив дуже мало промов, які чітко окреслюють «червоні лінії» Москви. Формулювання «ядерна зброя» рідко з'являлося в ескалаторних промовах російського президента, що, безумовно, допомагає Росії зберегти неоднозначність своїх стримувальних загроз та обличчя в разі відступу. Однак низка промов В. Путіна містила дуже сильні натяки на потенційну ядерну ескалацію, якщо російські «червоні лінії» будуть переступлені. Першою була промова про початок війни проти України, другою – промова у травні 2022 р. про непостачання Україні далекобійної зброї, а третьою – вереснева промова про анексію.

Захід поступово ігнорував деякі «червоні лінії» Росії, відправляючи дедалі більше зброї Україні, зокрема тієї, яку Росія «заборонила» відправляти (ракети далекобійної дії, як-от Storm Shadow, Scalp або ATACMS). Останнє спільно з промовою президента Франції Е. Макрона про можливе відправлення військ до України і заявами міністра оборони Великої Британії Д. Кемерона щодо дозволу Україні використовувати британські ракети для ударів по російській території спровокували новий виток ескалації російських заяв та кроків. Зокрема, президент В. Путін видав офіційне розпорядження про військові навчання тактичної ядерної зброї, що супроводжувалося дуже відкритими заявами його пресекретаря Д. Пескова, який указував на «словесну ескалацію» з боку Франції та Великої Британії. «Це пряма ескалація напруженості навколо українського конфлікту, яка потенційно може становити загрозу європейській безпеці, всій європейській архітектурі безпеки», – наголошував він (Gehrke, 2024).

Так, зниження довіри до «агресивних» загроз з боку Росії вперше стало очевидним під час української контрнаступальної операції, яка успішно повернула території на півдні, не викликавши значної ескалації з боку Росії. Наступним кроком став початок координації дій Великої Британії та Франції, які відправили свої ракети далекого радіуса дії до України в середині 2023 р., а США приєдналися до цієї тенденції з операцією ATACMS навесні 2024 р.. Промови та пов'язані з ними інтерв'ю Е. Макрона, які ще раз підкреслили намір Франції зберігати стратегічну невизначеність у відправленні військ до України, не дотримуючись жодних обмежень, сформували нову потенційну лінію щодо Росії та того, як єдина ядерна держава ЄС сприймає та реагує на стримування Москви. Це сигналізувало Росії, що її ядерний примус працює дедалі менше, а стримування працює не ідеально. Так, посилення ескалаційних сигналів Москви стало результатом усвідомлення того, що її стримування втратило ефективність і потребує посилення ядерними загрозами.

Підсумовуючи, можна зробити такі **висновки**. Обидві сторони, Росія та Захід, часто використовували ядерне стримування протягом майже двох з половиною років війни Росії проти України. Однак, оскільки Москва висловлювала ядерні погрози майже кожного місяця, її ядерне стримування можна вважати більш ефективною моделлю для відстеження унікальних особливостей того, як стримування функціонувало протягом усієї війни. Зокрема, Москва весь час практикувала як стримування, так і ядерний примус, що росіяни схильні об'єднувати одним загальним словом «стримування».

З одного боку, стримування Заходу, зокрема запобігання втручанням НАТО та США у війну, було першочерговою метою російського стримування. Ця загроза виявилася правдоподібною, оскільки Україна, яку Росія вважає своїм життєво важливим інтересом, була «червоною лінією» для Заходу. Заклик президента В. Путіна утримувати інші держави осторонь війни був почутий головним опонентом, США, які дуже чітко заявили, що не направлятимуть свої війська в Україну. Тому російське стримування Заходу щодо цього спрацювало добре.

З іншого боку, Росії не вдалося стримати Україну в усіх відношеннях. Починаючи з атак на Кримський міст та подальшої контрнаступальної операції, Україна повернула деякі території, одночасно завдаючи ударів по російській військовій інфраструктурі в Криму.

Ядерний примус, який практикує Росія, також має дві сторони. Він був спрямований на Захід, щоб перешкодити йому постачати Україні зброю, і на Україну, щоб примусити її до мирних переговорів. Однак обидва методи виявилися неефективними в довгостроковій перспективі. Спочатку Захід діяв стримано через страх ядерної війни, озвученому президентом США, і це відобразилося у скасуванні деяких угод щодо постачання зброї, наприклад, бомбардувальників МіГ з Польщею у лютому 2022 р., а також отриманні від українців зобов'язання не обстрілювати російську територію західними ракетами. Однак із часом дедалі більше держав, насамперед у Європі, усвідомили, що в тіні ядерного щита НАТО довіра до покарання за продаж зброї здається невисокою, особливо для Великої Британії та Франції. Навіть Сполучені Штати порушили російське «табу на зброю», відправивши ракети АТАСМС.

З іншого боку, Україна, за підтримки зброї країн НАТО, проігнорувала переконливі погрози Росії щодо переговорів про мир і продовжила свої наступальні операції в тилу ворога в Криму і навіть на Курському напрямку, законній російській території.

Варто підкреслити, що певні послаблення щодо обмежень на постачання зброї Україні також позначилися на впливі російської ескалаційної риторики на європейські держави. У 2024 р. це призвело до зміни курсу Франції, яка проголосила стратегічну неоднозначність щодо Росії, не називаючи нічого виключеного, навіть відправлення військ до України. З іншого боку, дозвіл Лондона на використання Україною британських ракет проти російської території ознаменувала зниження ефективності російських ядерних загроз. Останні кроки загалом призвели до нової хвилі ескалаційних загрозливих заяв Кремля у спробі підкріпити зменшення довіри до свого ядерного стримування, зберігаючи ядерну зброю як головний стратегічний аргумент у війні Росії проти України.

Оскільки стратегія ескалації стає центральною для російського стримування, це прояснює підхід Москви до підриву контролю над озброєннями, що видно з її рішень призупинити СНО-ІІ та вийти з ДВЗЯВ. Цей примусовий маневр не лише ставить під загрозу решту елементів стратегічної стабільності, яку США прагнуть підтримувати, а й підвищує імовірність ядерного глухого кута, вводячи численні змінні щодо того, як може відбутися ядерна ескалація.

Загалом, оцінка стримування як стратегії у війні Росії проти України показує, що вона була обмеженою у своїй ефективності як прямий інструмент для забезпечення сфер життєво важливих інтересів. Цю стратегію можна частково оминати через непрямі дії, як-от постачання зброї та виклик «червоним лініям» супротивника. Достовірність ядерної загрози виявляється головним критерієм життєздатності стримування, тоді як ескалацію можна розглядати як головний інструмент впливу на поведінку опонента.

References [Список використаної літератури]

- Acton, J. (2023, February 2). The Case for Caution on Crimea. *War On the Rocks*. [in English]. [Acton, J. The Case for Caution on Crimea. *War On the Rocks*. 2023. 2 February. URL: <https://warontherocks.com/2023/02/the-case-for-caution-on-crimea/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Acton, J.M. (2023, February 2). The Case for Caution on Crimea. *War on the Rocks*. [in English]. [Acton J.M. The Case for Caution on Crimea. *War on the Rocks*. 2023. 2 February. URL: <https://warontherocks.com/2023/02/the-case-for-caution-on-crimea/> (дата звернення: 22.05.2025)]

- Adamsky, D. (2024). *The Russian Way of Deterrence. Strategic Culture, Coercion and War*. Stanford, CA: Stanford University Press [in English]. [Adamsky D. *The Russian Way of Deterrence. Strategic Culture, Coercion and War*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2024. 226 p.]
- Africk, B. (2024, April 10). Let Ukraine Strike Military Targets in Russia with Western Weapons. *The Telegraph*. [in English]. [Africk B. Let Ukraine Strike Military Targets in Russia with Western Weapons. *The Telegraph*. 2024. 10 April. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/04/09/back-ukraine-borders-matter-ukraine-tells-us-republicans/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Antikor. (2023, July 23). Medvedev Threatens to Use Nuclear Weapons in Case of Successful Counteroffensive by the Armed Forces of Ukraine. [in Ukrainian]. [Медведев загрожує застосуванням ядерної зброї у разі успішного контрнаступу ЗСУ. *Антикор*. 2023. 23 липня. URL: https://antikor.info/articles/644227-medvedev-ugrohaet-primeneniem-jadernogo-oruhija_v_sluchae_ushpeshnogo_kontrnastuplenija_vsu (дата звернення: 22.05.2025)]
- Arms Control Association. (2000). Russia's Military Doctrine. [in English]. [Russia's Military Doctrine. *Arms Control Association*. 2000. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Arndt, A.C., Horovitz, L. & Onderco, M. (2023). Russia's Failed Nuclear Coercion Against Ukraine. *The Washington Quarterly*, 46(3), 167–84. [in English]. [Arndt A.C., Horovitz L., Onderco M. Russia's Failed Nuclear Coercion Against Ukraine. *The Washington Quarterly*. 2023. Vol. 46. Is. 3. P. 167–84].
- Baklitskiy, A. (2023, July 24). What We Learned from Recent Calls for a Russian Nuclear Attack. *The Moscow Times*. [in English]. [Baklitskiy A. What We Learned from Recent Calls for a Russian Nuclear Attack. *The Moscow Times*. 2023. 24 July. URL: <https://www.themoscowtimes.com/2023/07/24/what-we-learned-from-recent-calls-for-a-russian-nuclear-attack-a81943> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Beardsley, K. & Asal, V. (2009). Winning with the Bomb. *The Journal of Conflict Resolution*, 53 (2), 278–301. [in English]. [Beardsley K. & Asal V. Winning with the Bomb. *The Journal of Conflict Resolution*. 2009. Vol. 53. Is. 2. P. 278–301.]
- Bell, M. (2024, February 21). Plus ça change plus c'est la même chose: The Old Lessons about Nuclear Weapons being Re-observed in Ukraine. *H-Diplo | R-JISSF Policy Roundtable III-3: Ukraine and Nuclear Weapons*. [in English]. [Bell M. Plus ça change plus c'est la même chose: The Old Lessons about Nuclear Weapons being Re-observed in Ukraine. *H-Diplo | R-JISSF Policy Roundtable III-3: Ukraine and Nuclear Weapons*. 2024. 21 February. URL: <https://networks.h-net.org/group/discussions/20023326/h-diplorjissf-policy-roundtable-iii-3-ukraine-and-nuclear-weapons> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Bershidsky, L. (2022, October 20). The Wishful Theory of 'Strategic Russian Defeat'. *The Japan Time*. [in English]. [Bershidsky L. The Wishful Theory of 'Strategic Russian Defeat'. *The Japan Time*. 2022. 20 October. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2022/10/20/commentary/world-commentary/russias-defeat/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Bollfrass, A.K. & Herzog, S. (2022). The War in Ukraine and Global Nuclear Order. *Survival*, 64(4), 7–32. [in English]. [Bollfrass A.K. & Herzog, S. The War in Ukraine and Global Nuclear Order. *Survival*. 2022. Vol. 64, Is. 4. P. 7–32.]
- Borger, J. & Wintour, P. (2022, March 8). US Dismisses Polish Plan to Provide Fighter Jets to Be Sent to Ukraine. *The Guardian*. [in English]. [Borger J., Wintour P. US Dismisses Polish Plan to Provide Fighter Jets to Be Sent to Ukraine. *The Guardian*. 2022. 8 March. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/08/poland-mig-29-jets-us-ukraine> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Bose, N. (2022, October 7). Biden Cites Cuban Missile Crisis in Describing Putin's Nuclear Threat. *Reuters*. [in English]. [Bose N. Biden Cites Cuban Missile Crisis in Describing Putin's Nuclear Threat. *Reuters*. 2022. 7 October. URL: <https://www.reuters.com/world/biden-cites-cuban-missile-crisis-describing-putins-nuclear-threat-2022-10-07/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Bugos, S. (2022). Russian-U.S. Arms Dialogue Remains Uncertain. *Arms Control Association*. July/August. [in English]. [Bugos S. Russian-U.S. Arms Dialogue Remains Uncertain. *Arms Control Association*. 2022. July/August. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2022-07/news/russian-us-arms-dialogue-remains-uncertain> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Cimbala, S.J. & Korb, L.J. (2023, August 21). Karaganov's Case for Russian Nuclear Preemption: Responsible Strategizing or Dangerous Delusion? *Bulletin of the Atomic Scientists*. [in English]. [Cimbala S.J., Korb L.J. Karaganov's Case for Russian Nuclear Preemption: Responsible Strategizing or Dangerous Delusion? *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2023. 21 August. URL: <https://thebulletin.org/2023/08/karaganovs-case-for-russian-nuclear-preemption-responsible-strategizing-or-dangerous-delusion/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Cohen, M. (2023). The US and NATO at the Nuclear Crossroads. *NDC Policy Brief*. No 2. January. [in English]. [Cohen M. The US and NATO at the Nuclear Crossroads. *NDC Policy Brief*. 2023. No 2. January. URL: <https://www.ndc.nato.int/download/6364/> (дата звернення: 22.05.2025)]

- De Dreuzy, P. & Gilli, A. (2022. November 29). Russia's Nuclear Coercion in Ukraine. *NATO Review*. [in English]. [De Dreuzy P., Gilli A. Russia's Nuclear Coercion in Ukraine. *NATO Review*. 2022. 29 November. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2022/11/29/russias-nuclear-coercion-in-ukraine/index.html> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Frederick, B., Cozad, B., & Stark, A. (2023). Understanding the Risk of Escalation in the War in Ukraine. *RAND Research Brief*. September. [in English]. [Frederick B., Cozad M., Stark A. Understanding the Risk of Escalation in the War in Ukraine. *RAND Research Brief*. 2023. September. URL: <https://doi.org/10.7249/RBA2807-1> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Freedman, L. (1983). *The Evolution of Nuclear Strategy*. New York: St. Martin's Press. [in English]. [Freedman L. *The Evolution of Nuclear Strategy*. New York: St. Martin's Press, 1983. 473 p.]
- Freedman, L. (2018). Nuclear Deterrence. Ladybird Books Ltd. [in English] [Freedman L. Nuclear Deterrence. Ladybird Books Ltd., 2018. 56 p.]
- Freedman, L. (2023). The Russo-Ukrainian War and the Durability of Deterrence. *Survival*, 65 (6), 7–36. [in English]. [Freedman L. The Russo-Ukrainian War and the Durability of Deterrence. *Survival*. 2023. Vol. 65, Is. 6. P. 7–36].
- Fuhrmann, M., & Sechser, T.S. (2017). *Nuclear Weapons and Coercive Diplomacy*. Cambridge University Press. [in English]. [Fuhrmann M., Sechser T.S. *Nuclear Weapons and Coercive Diplomacy*. Cambridge University Press, 2017. 333 p.]
- Gehrke, J. (2024, May 5). Russia Decries 'Verbal Escalation' of Western Leaders Backing Ukraine. *Colorado Springs Gazette*. [in English]. [Gehrke J. Russia Decries 'Verbal Escalation' of Western Leaders Backing Ukraine. *Colorado Springs Gazette*. 2024. 5 May. URL: https://gazette.com/news/wex/russia-decries-verbal-escalation-of-western-leaders-backing-ukraine/article_c61184f4-ddc1-55a0-9657-d1005e61c53d.html (дата звернення: 22.05.2025)]
- Gibbons, R.D. & Herzog, S. (2023). Nuclear Disarmament and Russia's War on Ukraine: The Ascendance and Uncertain Future of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. Gibbons, R.D., Herzog, S., Wan, W. & Horschig, D. The Altered Nuclear Order in the Wake of the Russia-Ukraine War. *American Academy of Arts and Sciences*. Research Paper. December. [in English]. [Gibbons R.D., Herzog S. Nuclear Disarmament and Russia's War on Ukraine: The Ascendance and Uncertain Future of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. Gibbons R.D., Herzog S., Wan W. & Horschig D. The Altered Nuclear Order in the Wake of the Russia-Ukraine War. *American Academy of Arts and Sciences*. Research Paper. 2023. December. URL: <https://www.amacad.org/publication/altered-nuclear-order-wake-russia-ukraine-war/section/2> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Haine, J.-Y. (2022, December 7). The Cuban Missile Crisis, the Russia-Ukraine war and nuclear risks. *NDC Policy Brief*. No 20. [in English]. [Haine J.-Y. The Cuban Missile Crisis, the Russia-Ukraine war and nuclear risks. *NDC Policy Brief*. 2022. No. 20. 7 December. URL: <https://www.ndc.nato.int/download/the-cuban-missile-crisis-the-russia-ukraine-war-and-nuclear-risks/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Hauteceuvre, B. (2023). War in Ukraine: Nuclear Signalling, Coercion and Deterrence. *Canadian Global Affairs Institute*. January. [in English]. [Hauteceuvre B. War in Ukraine: Nuclear Signalling, Coercion and Deterrence. *Canadian Global Affairs Institute*. 2023. January URL: https://www.cgai.ca/war_in_ukraine_nuclear_signalling_coercion_and_deterrence (дата звернення: 22.05.2025)]
- Helmore, E. (2022, September 25). Jake Sullivan: US Will Act 'Decisively' If Russia Uses Nuclear Weapons in Ukraine. *The Guardian*. [in English]. [Helmore, E. Jake Sullivan: US Will Act 'Decisively' If Russia Uses Nuclear Weapons in Ukraine. *The Guardian*. 2022. 25 September. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2022/sep/25/us-russia-ukraine-war-nuclear-weapons-jake-sullivan> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Holland, S. (2024, April 24). The US Quietly Shipped Long-Range ATACMS Missiles to Ukraine. *Reuters*. [in English]. [Holland S. The US Quietly Shipped Long-Range ATACMS Missiles to Ukraine. *Reuters*. 2024. 24 April. URL: <https://www.reuters.com/world/us/us-quietly-shipped-long-range-atacms-missiles-ukraine-2024-04-24/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Horowitz, L. & Stolze, M. (2023). Nuclear rhetoric and escalation management in Russia's war against Ukraine: A chronology. Working Paper Research Division International Security. Nr. 2, 23 August. [in English]. [Horowitz L., Stolze M. Nuclear rhetoric and escalation management in Russia's war against Ukraine: A chronology. *Working Paper Research Division International Security*. 2023. Nr. 2. 23 August. URL: <https://www.swp-berlin.org/publikation/nuclear-rhetoric-and-escalation-management-in-russias-war-against-ukraine> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Huth, P. & Russett, B. (1998). Deterrence Failure and Crisis Escalation. *International Studies Quarterly*, 32(1), 29–45. [in English]. [Huth P. & Russett B. Deterrence Failure and Crisis Escalation. *International Studies Quarterly*. 1998. Vol. 32. Is. 1. March. P. 29–45].
- Huth, P., Gelpi, C. & Bennett, D.S. (1993). The Escalation of Great Power Militarized Disputes: Testing Rational Deterrence Theory and Structural Realism. *American Political Science Review*, 87(3), 609–623.

- [in English]. [Huth P., Gelpi C. & Bennett D.S. The Escalation of Great Power Militarized Disputes: Testing Rational Deterrence Theory and Structural Realism. *American Political Science Review*. 1993. Vol. 87. Is. 3. P. 609–623.]
- Interview with Rose Gottemoeller. 2023, April 10. URL: https://www.youtube.com/watch?v=KsRwljqRF6A&ab_channel=LowyInstitute
- Joffe, T. (2022, March 2). Russian FM Warns World War 3 Will Be 'Devastating Nuclear War'. *The Jerusalem Post*. [in English]. [Joffe T. Russian FM Warns World War 3 Will Be 'Devastating Nuclear War'. *The Jerusalem Post*. 2022. 2 March. URL: <https://www.jpost.com/international/article-699089> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Johnson, R. (2022, March 24). Ukraine War Shows 'Nuclear Deterrence' Doesn't Work. We Need Disarmament. *Open Democracy*. [in English]. [Johnson R. Ukraine War Shows 'Nuclear Deterrence' Doesn't Work. We Need Disarmament. *Open Democracy*. 2022. 24 March. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-russia-war-putin-nuclear-weapons-disarmament-deterrence/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Joynt, C.B. & Corbett, P.E. (1978). *Theory and Reality in the World Politics*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press. [in English]. [Joynt C.B., Corbett P.E. *Theory and Reality in the World Politics*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1978. 147 p.]
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. March. [in English]. [Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. 1979. March. URL: <https://doi.org/10.2307/1914185> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Karaganov, S. (2023, June 13). A Difficult But Necessary Decision. *Russia in Global Affairs*. [in English]. [Karaganov S. A Difficult But Necessary Decision. *Russia in Global Affairs*. 2023, 13 June. URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/a-difficult-but-necessary-decision/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Karaganov, S. (2023, September 26). How to Prevent a Third World War. *Russia in Global Affairs*. [in English]. [Karaganov S. How to Prevent a Third World War. *Russia in Global Affairs*. 2023. 26 September. URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/how-to-prevent-a-third-world-war/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Kostrzewa-Zorbas, G. (2023). Effectiveness of Nuclear Deterrence Against Russia. *Defense Science Review*. February. [in English]. [Kostrzewa-Zorbas G. Effectiveness of Nuclear Deterrence Against Russia. *Defense Science Review*. 2023. February. URL: <https://doi.org/10.37055/pno/161579> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Lieber, K.A. & Press, D.G. (2023, October 23). The Return of Nuclear Escalation. *Foreign Affairs*. [in English]. [Lieber K.A. & Press D.G. The Return of Nuclear Escalation. *Foreign Affairs*. 2023. 24 October. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/return-nuclear-escalation> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Maitre, E. (2022, November 21). Between Enhanced Commitment and Structural Opposition: Nuclear Deterrence in Light of the War in Ukraine. *The Foundation for Strategic Research*. [in English]. [Maitre E. Between Enhanced Commitment and Structural Opposition: Nuclear Deterrence in Light of the War in Ukraine. *The Foundation for Strategic Research*. 2022. 21 November. URL: <https://www.frstrategie.org/en/publications/recherches-et-documents/between-enhanced-commitment-and-structural-opposition-nuclear-deterrence-light-war-ukraine-2022> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Michta, A.A. (2023, April 13). Why Is the West Self-Deterring in Ukraine? *Atlantic Council*. [in English]. [Michta A.A. Why Is the West Self-Deterring in Ukraine? *Atlantic Council*. 2023, 13 April. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/why-is-the-west-self-deterring-in-ukraine/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Morgan, F. E. et al. (2008). Dangerous Thresholds. Managing Escalation in the 21st Century. RAND Corporation. [in English]. [Morgan, F. E., Mueller, K. P., Medeiros, E. S., Pollpeter, K. L., & Cliff, R. Dangerous Thresholds. Managing Escalation in the 21st Century. RAND Corporation. 2008. URL: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG614.html> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Morgan, P. M. (2003). *Deterrence Now, Cambridge Studies in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press. [in English]. [Morgan P. M. *Deterrence Now, Cambridge Studies in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 358 p.]
- Morgenthau, H.J. (1964). The Four Paradoxes of Nuclear Strategy. *The American Political Science Review*, 58(1), 23–35. [in English]. [Morgenthau H.J. The Four Paradoxes of Nuclear Strategy. *The American Political Science Review*. 1964. Vol. 58. Is.1. P. 23–35.]
- Notte, H. (2023, July 18). The West Cannot Cure Russia's Nuclear Fever. *War On the Rocks*. [in English]. [Notte H. The West Cannot Cure Russia's Nuclear Fever. *War On the Rocks*. 2023. 18 July. URL: <https://warontherocks.com/2023/07/the-west-cannot-cure-russias-nuclear-fever/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Paul, T.V. (2009). *The Tradition of Non-Use of Nuclear Weapons*. Stanford University Press. [in English]. [Paul T.V. *The Tradition of Non-Use of Nuclear Weapons*. Stanford University Press, 2009. 336 p.]
- President of Russia. (2000, April 21). Military Doctrine of the Russian Federation. [Военная доктрина Российской Федерации. 2000. 21апреля]. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/15386> (дата звернення: 22.05.2025)]

- President of Russia. (2014, December 6). Presidential Address to the Federal Assembly. [in English]. [Presidential Address to the Federal Assembly. *President of Russia*. 2014. 6 December. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173> (дата звернення: 22.05.2025)]
- President of Russia. (2022, September 21). Address by the President of the Russian Federation. [in English]. [Address by the President of the Russian Federation. *Presidency of Russia*. 2022. 21 September. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/69390> (дата звернення: 22.05.2025)]
- President of Russia. (2022, October 27). Valdai International Discussion Club Meeting. [in Russian]. [Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России*. 2022. 27 октября. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/69695> (дата звернення: 22.05.2025)]
- President of Russia. (2023, October 5). Valdai International Discussion Club Meeting. [in Russian]. [Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай». *Президент России*. 2023. 5 октября. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/72444> (дата звернення: 22.05.2025)]
- President of Russia. (2024, February 29). Presidential Address to the Federal Assembly. [in English]. [Presidential Address to the Federal Assembly. *President of Russia*. 2024. 29 February. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/73585> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Prokofyev, V. (2023, May 28). Lavrov Slams West's Plans to Send F-16s to Kiev as Unacceptable Escalation. TASS. [in English]. [Prokofyev V. Lavrov Slams West's Plans to Send F-16s to Kiev as Unacceptable Escalation. TASS. 2023. 28 May. URL: <https://tass.com/politics/1624027> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Putin, V. (2021, 12 July). On the Historical Unity of Russians and Ukrainians. [in English]. [Putin, V. On the Historical Unity of Russians and Ukrainians. 2021. 12 July. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/tt382m/pdf> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Reuters. (2022, February 24). EU Says Putin's Ominous Threat to Those Who Hinder Him Marks 'Critical Moment'. [in English]. [EU Says Putin's Ominous Threat to Those Who Hinder Him Marks 'Critical Moment'. Reuters. 2022. 24 February. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-says-putins-ominous-threat-those-who-hinder-him-marks-critical-moment-2022-02-24/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Roth, A., Walker, S., Rankin, J. & Borger, J. (2022, February 28). Putin Signals Escalation as He Puts Russia's Nuclear Force on High Alert. *The Guardian*. [in English]. [Roth A., Walker S., Rankin J. & Borger J. Putin Signals Escalation as He Puts Russia's Nuclear Force on High Alert. *The Guardian*. 2022. 28 February. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/27/vladimir-putin-puts-russia-nuclear-deterrence-forces-on-high-alert-ukraine> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Salloum, C. (2022). Ukraine and Nuclear Weapons. Berger, C. & Salloum, C. War in Europe. Preliminary Lessons. *NDC Research Paper*. No 23. May. [in English]. [Salloum C. Ukraine and Nuclear Weapons. Berger, C. & Salloum, C. War in Europe. Preliminary Lessons. *NDC Research Paper*. 2022. No 23. URL: <https://www.ndc.nato.int/download/war-in-europe-preliminary-lessons/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Schelling T. C. (1966). *Arms and Influence*. Yale University Press. 3 [in English]. [Schelling, T. C. *Arms and Influence*. Yale University Press, 1966. 320 p.].
- Shablovskiy, V. (2023, July 13). Lavrov: F-16 Deliveries Will Be Considered by Russia as a Nuclear Threat. *RGRU*. [in Russian]. [Лавров: поставки F-16 будут рассматриваться Россией как ядерная угроза. *RGRU*. 2023. 13 July 2023. URL: <https://rg.ru/2023/07/13/lavrov-postavki-f-16-ukraine-budut-rassmatrivatsia-rossiej-kak-iadernaia-ugroza.html> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Sinovets, P. (2023a). All Blushes of Autumn: Russia's Evolving "Red Lines" in the War on Ukraine. *PONARS Eurasia Policy Memo*. No. 860 October. [in English]. [Sinovets P. All Blushes of Autumn: Russia's Evolving "Red Lines" in the War on Ukraine. *PONARS Eurasia Policy Memo*. No. 860 2023. October. URL: https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/2023/10/Peppm_860_Sinovets_October2023.pdf (дата звернення: 22.05.2025)]
- Sinovets, P. (2023b). Fifty Shades of Red: Where Does Russia Draw the Line? *Outlook. War Series*. No. 3. November. NATO Defence College. [in English]. [Sinovets P. Fifty Shades of Red: Where Does Russia Draw the Line? *Outlook. War Series*. 2023. No. 3. November. NATO Defence College.] URL: <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1897> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Sinovets, P. & Hesse, V. (2022). Russia's Foreign and Security Policy: The Evolution of the Escalation Strategy. *Arms Control and Europe*. / Ed. by P. Sinovets and W. Alberque. Contributions to International Relations: Springer International Publishing, 21–28. [in English]. [Sinovets P. & Hesse V. Russia's Foreign and Security Policy: The Evolution of the Escalation Strategy. *Arms Control and Europe*. / Ed. by P. Sinovets & W. Alberque. Contributions to International Relations: Springer International Publishing, 2022. P. 21–28. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-03891-4_3 (дата звернення: 22.05.2025)]
- Sinovets, P. & Vicente, A. (2022). Are Nuclear Weapons Ineffective in Deterring Non-Nuclear Weapon States? The Paradox of Russia's War on Ukraine. *The Foundation for Strategic Research*. 19 December. [in English]. [Sinovets P., Vicente A. Are Nuclear Weapons Ineffective in Deterring Non-Nuclear Weapon States? The Paradox of Russia's War on Ukraine. *The Foundation for Strategic Research*. 2022. 19 December. URL:

- <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/are-nuclear-weapons-ineffective-deterring-non-nuclear-weapon-states-paradox-russia-s-war-ukraine-2022> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Sinovets, P. & Maksymenko, I. (2024). Russian Dr. Strangelove or How Moscow Never Stopped Loving the Bomb: Russia's Approach to Deterrence. *International and Political Studies. Interpolis*, 38, 275–287. [in English]. [Sinovets P., & Maksymenko I. Russian Dr. Strangelove or How Moscow Never Stopped Loving the Bomb: Russia's Approach to Deterrence. *International and Political Studies. Interpolis*. 2024. No 38. P. 275–287]. URL: <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.38.23>(дата звернення: 22.05.2025)]
- Snyder, G. (1960). Deterrence and Power. *Journal of Conflict Resolution*, 4(2), 163–179. [in English]. [Snyder G. Deterrence and Power. *Journal of Conflict Resolution*. 1960. Vol. 4, Is. 2. P. 163–179].
- Stanton, A. (2022, June 5). What Russia Has Said About U.S. Supplying Ukraine with Long-Range Missiles. *Newsweek*. [in English]. [Stanton A. What Russia Has Said About U.S. Supplying Ukraine with Long-Range Missiles. *Newsweek*. 2022. 5 June. URL: <https://www.newsweek.com/what-russia-has-said-about-us-supplying-ukraine-long-range-missiles-1712940> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Tertrais, B. (2016, February 21). The Diplomacy of 'Red Lines'. *The Foundation for Strategic Research*. [in English]. [Tertrais B. The Diplomacy of 'Red Lines'. *The Foundation for Strategic Research*. 2016. 21 February. URL: <https://www.frstrategie.org/en/publications/recherches-et-documents/diplomacy-red-lines-2016> (дата звернення: 22.05.2025)]
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2020, June 2). Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence. [in English]. [Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence. *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*. 2020. 2 June. URL: https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fUBmANaH/content/id/4152094 (дата звернення: 22.05.2025)]
- Trenin, D. (2023, June 22). Conflict in Ukraine and Nuclear Weapons. *Russia in Global Affairs*. [in English]. [Trenin D. Conflict in Ukraine and Nuclear Weapons. *Russia in Global Affairs*. 2023. 22 June. URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/ukraine-and-nuclear-weapons/> (дата звернення: 22.05.2025)]
- Ven Bruusgaard, K. (2016). Russian Strategic Deterrence. *Survival*, 58(4), 7–26. [in English]. [Ven Bruusgaard K. Russian Strategic Deterrence. *Survival*. 2016. Vol. 58. No. 4. P. 7–26]. URL: <https://doi.org/10.1080/00396338.2016.1207945>
- Ven Bruusgaard, K. (2021). Russian Nuclear Strategy and Conventional Inferiority. *Journal of Strategic Studies*, 44(1), 3–35. [in English]. [Ven Bruusgaard K. Russian Nuclear Strategy and Conventional Inferiority. *Journal of Strategic Studies*. 2021. Vol. 44. Is. 1. P. 3–35].
- Vicente, A., Alkış, M.A. & Maksymenko, I. (2023). The Impact of Russia's War against Ukraine on Finland and Sweden's Decision to Join NATO: Effects on the Global Nuclear Order. *Russia's War on Ukraine*. / Ed. by A. Vicente, P. Sinovets, and J. Theron. Contributions to Political Science: Springer Nature Switzerland. 229–246. [in English]. [Vicente A., Alkış M.A., Maksymenko I. The Impact of Russia's War against Ukraine on Finland and Sweden's Decision to Join NATO: Effects on the Global Nuclear Order. *Russia's War on Ukraine*. / Ed. by A. Vicente, P. Sinovets, and J. Theron. Contributions to Political Science: Springer Nature Switzerland, 2023. P. 229–246. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-32221-1_16 (дата звернення: 22.05.2025)]
- Vicente, A., Sinovets, P. & Theron, J. (2023). Introduction: How Has Russia's War on Ukraine Changed the Global Nuclear Order? *Russia's War on Ukraine* / Ed. by A. Vicente, P. Sinovets, and J. Theron, 1–16. Contributions to Political Science: Springer Nature Switzerland. [in English]. [Vicente A., Sinovets P., Theron J. Introduction: How Has Russia's War on Ukraine Changed the Global Nuclear Order? *Russia's War on Ukraine* / Ed. by A. Vicente, P. Sinovets, and J. Theron. Contributions to Political Science: Springer Nature Switzerland. 2023. P. 1–16. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-32221-1_1 (дата звернення: 22.05.2025)]

Стаття надійшла до редакції 29.07.2025 року
Дата рекомендації до друку 01.09.2025
Стаття опублікована 10.11.2025

Sinovets P. A., Maksymenko I. V.

Department of International Relations

Odesa I.I. Mechnikov National University,

r. 32, Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

RUSSIAN NUCLEAR DIPLOMACY IN THE WAR ON UKRAINE: CHALLENGING BY PRACTICE

Summary

Early morning of February 24, 2022, Russia's brutal attack on Ukraine was accompanied by the public TV speech of President V. Putin, who strongly warned the West from interference in Russia's «special military operation» against Ukraine. The clear hint of the possibility of nuclear use has defined the whole of Moscow's war campaign against Ukraine. Since then, the «nuclear trump» appeared in Russian official and media rhetoric almost every month, giving a new «red line» Moscow was drawing to the West. Everything, from the newly annexed territories up to weapons supplies to Ukraine, was declared by Moscow as a *casus belli*, maybe even a possible nuclear war. However, the first year of Russia's war against Ukraine has shown the clear limitations of the Russian nuclear deterrence strategy. Many of the initially drawn Russian red lines turned false, and their gradual shifting by the West and Ukraine has not caused any further escalation. On the contrary, the multiplication of nuclear signaling has resulted in shrinking credibility and, ultimately, the declining marginal utility of Russian nuclear threats. Generally, one can observe the progressive exhaustion of nuclear compellence as one of the features embedded in the Russian deterrence strategy. The latter, in its turn, puts certain limits on the utility of nuclear deterrence as a universal policy tool. Therefore, the article hypothesises that nuclear deterrence cannot be considered a universal political strategy allowing states to maximise their foreign policy goals. This article aims to identify the peculiarities of Russian nuclear diplomacy in Russia's war against Ukraine in its declarative and practical aspects. Given the complex nature of the goal, the authors apply three main methodological approaches: a comparative analysis of the behaviour of Russia and the United States through the prism of their deterrence strategies, a content analysis of the Russian and American officials' speeches, and the theory of deterrence. Studying the features of the Russian strategy of deterrence and escalation, the article examines the stages of the Kremlin's use of deterrence and coercion towards Ukraine, the United States, and Western states, determines their effectiveness, and factors that influence the dynamics of the emergence of threats to use nuclear weapons by Russia. The conclusions state that in the war against Ukraine, the effectiveness of Russian deterrence to guarantee «red lines» is limited, and the primary tool of influence and coercion is escalation.

Key words: diplomacy, nuclear deterrence, coercion, escalation, credibility, Ukraine, the U.S., Russia.